

z innych stanowisk, a więc tworzy ona wyjątkową bazę źródłową dla studiów nad tą kategorią zabytków. Autor, zajmując się chronologią, wykorzystał oczywiście także dobrze datowane zespoły grobowe zawierające bransolety i niektóre większe serie zabytków z osad. Znacząca część pracy została poświęcona chronologii względnej i absolutnej okresu lateńskiego, głównie faz LT B2 i C.

W związku z programem badań nad zabytkami szklanymi z Manchingu wykonano analizy składu chemicznego 377 próbek przy zastosowaniu różnych metod, które wyjaśniły zasadniczą recepturę stosowanego szkła (potasowo-wapniowe), jak również w generaliach sposoby jego barwienia.

R. Gebhard zwrócił szczególną uwagę na kolorystykę bransolet, gdyż wstępne ustalenia sugerowały, iż jest to cecha o znaczącym walorze chronologicznym, nie doceniona przez T. E. Haevernick. W związku z tym opracował specjalny system, wyróżniając w gamie zabarwienia bransolet 37 kolorów, a dla paciorków — 7. Ponadto, akceptując poza drobnymi korektami systematykę bransolet T. E. Haevernick dokonał bardziej szczegółowego ich podziału pod względem kształtu na 95 „form”, z czego 80 mieści się w zasobie typów T. E. Haernick, natomiast pozostałe odnoszą się do odmian nie sklasyfikowanych przez tę Autorkę. Uprzedzając dalsze uwagi warto zaznaczyć, że ten szczegółowy podział nie dał oczekiwanych efektów, tylko dla stosunkowo niewielkiego procentu „form” udało się ustalić datowanie lub zasugerować ich związek z odrębnymi warsztatami, być może jednak w przyszłości okaże się on pomocny przy studiach nad regionalizacją celtyckiej produkcji szklarskiej. W analizie R. Gebharda w odniesieniu do bransolet główną rolę odgrywa jednak 39 „szeregów” (Reihe), wyodrębnionych na podstawie zestawu cech: kolor, kształt (bardziej zgeneralizowany) i szerokość oraz dodatkowe zdobienie. W ramach tych „szeregów” sklasyfikowano 90% materiału z Manchingu. Natomiast w stosunku do paciorków, uznając przydatność typologii T. E. Haevernick, zaproponował jednak Autor podział na 12 grup, dla których wydzielenia zasadniczym kryterium uczynił ich kolorystykę.

Niestety, zdecydowana większość zbioru zabytków szklanych z Manchingu nie może być precyzyjnie datowana, pochodzą one bowiem głównie spoza obiektów, a poza tym w Manchingu także większość obiektów dostarczyła zbiorów chronologicznie niehomogenicznych z uwagi na znaczny udział w ich inwentarzach zabytków starszych. Badacze opracowujący to stanowisko wypracowali metodę ustalania chronologii bardziej masowo występujących grup zabytków poprzez analizę ich rozmieszczenia na obszarze oppidum, w nawiązaniu do przestrzennie zmiennego rozmieszczenia śladów osadnictwa z różnych faz zabudowy (fazy wczesne — niewielkie enklawy, późna — intensywna zabudowa dużych obszarów).

W odniesieniu do bransolet szklanych udało się R. Gebhardowi wyróżnić 4 serie o odmiennej chronologii, odpowiadające fazom LT C1a, LT C1b, LT C2 i LT D1 (według własnego schematu Autora). Oczywiście trzeba sobie zdawać sprawę, iż zastosowana metoda chronologizacji nie może dać precyzyjnych wyników. Jednak przeprowadzona analiza porównawcza zespołów grobowych potwierdziła w znacznym stopniu słuszność podanych propozycji datowania tych zabytków, sformułowanych dla zbioru z Manchingu. Wydaje się więc, że dla faz LT C i D1 można będzie się posługiwać bransoletami szklanymi jako wyznacznikami chronologii podobnie czułymi jak zapinki, chociaż ich datowanie ustalone zostało za pomocą metod, które nie gwarantują wystarczającej precyzji w ustalaniu cezur czasowych rozpowszechnienia poszczególnych form.

Jak zaznaczono, Autor zaproponował własny system chronologii okresu lateńskiego, a ściślej faz LT B2 i LT C1, różniący się w szczegółach od innych systematyk, a zwłaszcza od systematyki J. Waldhausera i w mniejszym stopniu — J. Bujny. R. Gebhard wyróżnia na środkowoeuropejskich cmentarzyskach celtyckich 8 horyzontów, z tego 2 (czwarty i piąty) oznacza jako fazę LT B2, a kolejne 2 — jako fazy LT C1a i LT C1b. Punktem wyjścia ustaleń w zakresie chronologii względnej było właśnie wyróżnienie owych horyzontów, czyli grup grobów, które wiąże ze sobą znaczne podobieństwo inwentarza. Ujęcie R. Gebharda cechuje likwidacja postulowanej przez wielu badaczy fazy LT B2/C1 i odmienna definicja faz LT B2a i B2b, a także umieszczenie cezury między fazami LT B1 i LT B2.

Według tego ujęcia, pomijając kilka starszych (w części pochodzących z zespołów niepewnych) okazów (typu Montefortino) być może obcej proveniencji, bransolety szklane pojawiają się w kulturze lateńskiej na przełomie faz LT B2 i LT C1 i były produkowane zapewne w kilku wysoko wyspecjalizowanych

warsztatach. Pierwsze serie to egzemplarze jasnoniebieskie lub jasno- i niekiedy ciemnozielone, zapewne bez sztucznej domieszki barwiącej, wąskie (około 1 cm), należące do „szeregów” 1 (3 żeberka z ostrymi wyrostkami) i częściowo 2 oraz 3 (zblizona profilacja), a także 11a (1 szerokie żeberko).

W LT C1b dominują bransolety niebieskie o intensywniejszej barwie (ultramarynowe po fioletowe), często z dodatkowymi wątkami białymi lub żółtymi, szeregów 2, 11a, 12, 14, 15, 21, profilowane w różny sposób (w tym karbowane w „podwójne kostki czekolady”), tak wąskie jak i szerokie. Pod koniec tej fazy pojawiają się bezbarwne bransolety z wkładką żółtej folii od wewnątrz, które są jednak szczególnie typowe dla fazy LT C2 i zanikają na początku LT D.

W fazie LT C2, obok wyżej wzmiankowanych, występują ponadto intensywnie niebieskie (też z wątkami żółtymi lub białymi), szerokie i bardzo szerokie okazy profilowanych bransolet różnych form. Pojawiają się też (pod koniec tej fazy) bransolety intensywnie zielone, w kolorze bursztynu oraz purpurowe podobnego kształtu. Egzemplarze zielone i w kolorze bursztynu są też typowe dla początku LT D, natomiast okazy purpurowe dominują w tej fazie, choć cały czas występują także bransolety niebieskie. Dla tej późnej produkcji charakterystyczne są jednak gładkie bransolety, o daszkowatym, owalnym lub półkulistym przekroju, bez dodatkowych ozdób innego koloru.

O wiele trudniej przedstawia się kwestia chronologii paciorków. Bezbarwne paciorki z żółtą folią, a także okazy purpurowe, mają chronologię taką samą jak bransolety analogicznego koloru. Natomiast okazy z dodatkowymi wątkami białymi lub żółtymi są charakterystyczne dla LT D i schyłku LT C, podobnie jak prawdopodobnie duże okazy jednobarwne.

Przy charakterystyce treści omawianej książki R. Gebharda trzeba dodać, że zgodnie z ustalonymi dla serii wydawniczej, poświęconej Manchingowi, zasadami pracę uzupełnia rodzaj katalogu w formie rozszerzonych podpisów do tablic, listy numerów inwentarzy publikowanych okazów, tabele z wynikami analiz chemicznych, lista zespołów datowanych, a na 73 tablicach barwnych zamieszczono całość publikowanego zbioru z Manchingu.

W świetle przeglądu większości zbioru bransolet szklanych z kontynentu europejskiego zaznaczają się pewne różnice regionalne, w tym także lokalne cechy wschodnioceltyckiej produkcji szklarskiej. Brak jednak przesłanek, które sugerowałyby istnienie wyraźnych odmienności trendów chronologicznych w różnych regionach. Wydaje się więc, iż zbiór celtyckich bransolet i paciorków szklanych z ziem polskich można systematyzować według propozycji przedstawionych przez R. Gebharda. A jest to zbiór niemały, obejmuje bowiem blisko 50 fragmentów bransolet (w tym ponad 75% pochodzi z Górnego Śląska) oraz ponad 80 paciorków. Niestety, nie wszystkie okazy zostały opublikowane w sposób, który umożliwiłby ich dokładną klasyfikację. Zbiór bransolet to, generalnie rzecz biorąc, zestaw charakterystyczny dla faz LT C1b i LT C2, obejmuje bowiem okazy intensywnie niebieskie, profilowane, często zdobione żółtymi lub białymi wątkami falistymi, a do wyjątków należą okazy bezbarwne z wkładką żółtą folii (w zasadzie faza LT C2). Niezbyt liczne okazy wąskie wskazują, że część tego zbioru można odnieść do fazy LT C1b (w tym typowy okaz z Sułkowa), prawdopodobnie nie ma wśród nich egzemplarzy najstarszych (z LT C1a). Być może fragment bransolety z Barycy, niezbyt dokładnie opisany, można byłoby datować na przełom LT C i LT D (koloru bursztynu?). Brak bodaj jakichkolwiek dalszych okazów, które mogłyby być datowane na LT D. Zdecydowana większość paciorków szklanych to nieduże okazy, których chronologii nie da się sprecyzować. Pewną ich liczbę można jednak wiązać z fazą LT D, a mianowicie egzemplarze wielobarwne (Błonie, Szarów) lub purpurowe (Jakuszowice) i mniej pewnie duże paciorki, egzemplarze zaś z wkładką żółtej folii (Nowa Cerekwia) odnieść można w zasadzie do LT C2.

Dzięki szklanym ozdobom celtyckim potwierdzony więc został, w sposób o wiele lepiej ugruntowany niż to było możliwe na podstawie innych kategorii źródeł, środkowolateński wiek górnośląskich osad celtyckich, jedynie bowiem duże paciorki z Lubieszowa, Ciska i Rozumic (znalezione poza zespołami) mogą ewentualnie, choć nie muszą, wiązać się z fazą LT D. Również bransoletka z Sanoka potwierdza wiązanie z fazą LT C rysującej się w świetle ostatnich badań niewielkiej enklawy osadnictwa celtyckiego nad górnym Sanem. W odniesieniu do regionu podkrakowskiego zwraca uwagę istotne wzbogacenie liczby wskaźników starszej fazy grupy tynieckiej (z LT C), znanej dotąd z niewielu stanowisk. Zastanawia w tym związku zwłaszcza odkrycie dwóch wczesnych bransolet w Krakowie-Pleszowie, skąd brak było dotąd sygnałów istnienia śladów osadnictwa środkowolateńskiego.

Zenon Woźniak